УДК – 920.183.7. 563.70
https://doi.org/10.31548/philolog2020.04.099

ЛІНГВІСТИЧНІ ТА ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОГО ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ПОЛЯ «ХВОРОБИ ТВАРИН»

Ю. Г. РОЖКОВ, асистент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: yuriev694@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-6830-9130

Анотація. *У дослідженні проаналізовано екстралінгвістичні та лінгвістичні чинники формування термінологічного поля «хвороби тварин» в англійській мові. Вивчення робіт з ветеринарії та її термінології дозволило виявити причини появи перших термінів і основні етапи становлення ветеринарних знань, які відображені в структурних типах англійських термінів досліджуваного термінологічного поля «хвороби тварин». Лексико-семантичні різновиди складу англійської термінології ветеринарії свідчать про тривалу історію її формування, основні етапи якого розглянуто у статті. Проаналізовано лексико-семантичні процеси, які супроводжують розвиток досліджуваної терміносфери, обґрунтовано їхню зумовленість тісною взаємодією екстралінгвістичних і лінгвістичних чинників. Схарактеризовано основні тенденції впливу лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників стимулювання розвитку термінології англомовного термінологічного поля «хвороби тварин». Одним з важливих лінгвістичних факторів формування термінології на позначення хвороб тварин є наявність великої кількості засобів термінотворення. Серед джерел утворення номінацій хвороб тварин виділяються морфологічний, синтаксичний і семантичний способи, а також запозичення з інших мов.*

Аналіз досліджуваного матеріалу дозволив встановити і описати екстралінгвістичні фактори термінологічної номінації, які знаходяться в тісній кореляції зі специфікою наукового знання ветеринарної галузі, умовами її формування та розвитку, тим самим беручи участь у виборі мовних засобів для репрезентації наукових понять.

Ключові слова: *термін, термінологія ветеринарії, хвороби тварин, лінгвістичні чинники, екстралінгвістичні чинники, лексико-семантичні процеси.*

Актуальність дослідження. Сучасна ветеринарна термінологія – одна із найбільших і найскладніших термінологічних систем. Лексикон ветеринарної медицини налічує кілька сотень тисяч слів і словосполучень. Величезний обсяг сучасної ветеринарної термінології пояснюється винятковим різноманіттям розкритих нею категорій наукових понять. Лінгвістами виконано цілий ряд досліджень ветеринарної термінології, що визначають її основні характеристики. Незважаючи на велику кількість праць, присвячених ветеринарній термінології у вітчизняній, і в зарубіжній літературі, основні тенденції впливу лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників стимулювання розвитку термінології англомовного термінологічного поля «хвороби тварин» залишилися поза увагою дослідників.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню ветеринарної термінології в англійській мові присвячено багато наукових робіт. Так, Ю. Ю. Тімкіна провела класифікацію ветеринарної термінології в англійській мові [7]. Епоніми у ветеринарній медицині англійською мовою досліджували Л. Н. Комарова [1] і Ю. Г. Рожков [6], аналіз лінгвоконітивного підходу до вивчення термінології ветеринарної медицини та репрезентацію ветеринарної термінології в англійській здійснив Ю. Г. Рожков [5]. Термінологічні скорочення в оригінальних текстах англійською мовою з ветеринарної медицини були предметом досліджень С. А. Яковлєвої [8].

Незважаючи на велику кількість праць, присвячених термінології ветеринарної медицини в науковій літературі, лінгвістичний аспект вивчення термінологічної лексики все ще вимагає глибинного її дослідження. Наразі актуальним є розгляд проблеми взаємодії лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників становлення та розвитку термінології ветеринарної медицини.

Мета дослідження полягає в тому, щоб вивчити й описати основні фактори лінгвістичного та екстралінгвістичного харак-

© Ю. Г. Рожков

теру, що зумовлюють у сучасній англійський мові лексичне наповнення термінологічного поля «хвороби тварин».

Матеріали і методи дослідження. Матеріалом для дослідження є англомовні терміни ветеринарної медицини, зібрані з текстів спеціальної літератури (англо-український словник ветеринарних термінів, наукові статті фахівців досліджуваної галузі). Для досягнення поставленої мети були використані наступні методи дослідження: метод лінгвістичного спостереження та опису, узагальнення, систематизація.

Результати. Мова ветеринарної медицини відображає прогрес цієї науки і належить до найдавніших мов для спеціальних цілей з великою різноманітністю засобів вираження наукових понять. Мова ветеринарної медицини є одним з елементів наукового середовища, оскільки саме в термінах зафіксовані періоди формування та розвитку науки.

Вивчення робіт з ветеринарії та її термінології дозволило виявити причини появи перших термінів і основні етапи становлення ветеринарних знань, які відображені в структурних типах англійських термінів досліджуваного нами термінологічного поля «хвороби тварин». Лексико-семантичні різновиди складу англійської термінології свідчать про тривалу історію її формування з такими характеристиками поетапного становлення:

I період – (IX-XVI ст.) використання споконвічних (простих і похідних) і запозичення класичних (простих) лексичних одиниць;

II період – (XVII-XVIII ст.) запозичення класичних похідних термінів,

початок створення гібридних термінологічних словосполучень, де родовий елемент – запозичений, а видовий – споконвічний;

III період – (XIX-XX ст.) створення похідних і складнопохідних термінів англійською мовою з метою уточнення опису захворювання, органу або явища.

Для сучасної термінології ветеринарії характерним є інтенсивний прогрес, зумовлений насамперед стрімким розвитком ветеринарної медицини та міжнародною науковою інтеграцією в цій галузі знань.

Розуміння специфіки, становлення і розвитку термінології неможливо без урахування факторів, які впливають на її формування. У формуванні англомовної термінології ветеринарної медицини важливу роль зіграли як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні чинники.

Лінгвістичні (або внутрішні) фактори — це фактори безпосередньо мовного розвитку, під впливом яких змінюється мовна система, семантична структура або стилістична приналежність слів. У свою чергу, екстралінгвістичні фактори − це фактори, що не мають прямого відношення до лінгвістики. Екстралінгвістичні фактори відносяться до умов реальної дійсності, в якій з'являється і розвивається терміносистема [3, с. 24].

Строкатість складу термінологічної лексики свідчить про те, що термінологія бере витоки і поповнює ресурси з різних джерел і за допомогою різних мовних засобів, що формування кожної терміносистеми має, як правило, тривалу історію, в якій відображаються особливості формування мови різних епох в цілому під впливом внутрішніх і зовнішніх по відношенню до мови чинників [2, с. 3].

Схарактеризуємо основні тенденції впливу лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників стимулювання розвитку термінології англомовного термінологічного поля «хвороби тварин».

Одним з важливих лінгвістичних факторів формування термінології на позначення хвороб тварин вважаємо наявність великої кількості засобів термінотворення. Серед джерел утворення номінацій хвороб тварин виділяються морфологічний, синтаксичний і семантичний способи, а також запозичення з інших мов.

Морфологічний спосіб є найбільш продуктивним і містить в собі такі способи термінотворення: 1) утворення термінів на основі грецьких і латинських терміноелементів; 2) афіксація (префіксація, суфіксація); 3) з'єднання основ і утворення складних слів; 4) абревіація (абревіатури, акроніми); 5) скорочення.

Синтаксичний спосіб утворення термінологічних словосполучень, що складаються із кількох слів-компонентів, семантично і синтаксично пов’язаних між собою, представлений низкою найбільш частотних моделей: A + N, N + N, A+N+N, N+N+N, N+A+N, Ved +N+N, A+Ving+N, N+Ved+N, N+ Prep.+N.

За допомогою семантичного способу утворюються терміни шляхом розширення або звуження значення слова, а саме: метафоричне або метонімічне перенесення значення терміна.

Запозичення з інших мов є не менше

продуктивним способом утворення англомовних термінів досліджуваного терміно-логічного поля. Історично найбільш активно запозичувалися терміни з латинської, грецької, європейських мов (французької та німецької).

Важливий лінгвістичний фактор – прагнення досягти лаконічності в мові, економії часу – зумовлює утворення абревіатур і усічених термінів на позначення хвороб тварин.

Для виявлення закономірностей формування термінів в рамках окремих підсистем потрібне комплексне вивчення галузевих термінологій. Слід встановити специфіку внутрішньосистемних відносин термінологічних одиниць, дослідити сутність самого процесу термінотворення і також виявити екстралінгвістичні чинники, що обумовлюють становлення та функціонування термінологічних одиниць досліджуваного термінологічного поля.

Так, одним із значущих екстралінгвістичних факторів є країна, де конкретна галузь наукового знання отримує активний розвиток, вводяться нові поняття і терміни. Ветеринарна галузь знання отримала активний розвиток в країнах, де англійська мова є першою. Будучи сьогодні наочним прикладом глобалізації, англійська мова використовується в якості основної в сфері медицини, в тому числі ветеринарної. Англійська мова стала «мовою-посередником міжнародного спілкування, так як інноваційний характер науки XXI століття закріпив роль англомовної терміносфери як матриці глобалізованої науки» [4, с. 97]. Англомовна експансія у сучасному сформованому інформаційно-комунікаційному суспільстві обумовлює поповнення термінологічного корпусу галузі ветеринарної медицини англійськими словами.

Важливим екстралінгвістичним чинником розвитку ветеринарної медицини, а разом з ним і формуванням термінологічного поля «хвороби тварин», є розвиток галузевої науки, науково-технічний прогрес в цілому, які поряд з іншими екстралінгвістичними причинами розвитку терміносистеми стимулюють появу нових понять та їхніх найменувань.

Терміни, що містять у своїй структурі найменування будь-якої тканини, почали з'являтися в клінічній термінології у другій половині XIX століття. Це пов'язано зі становленням особливої морфологічної дисципліни гістології (грец. histos – тканина). Методологічну основу гістології склала клітинна теорія.

З розвитком цитології в медичній термінології з'явився новий тип термінів, що відображають концепт «cell – клітина». У 1665 році Роберт Гук вперше виявив і описав рослинні клітини. Він першим вжив латинське слово cella (кімнатка, комірка) для позначення клітини. Вказівка на тип клітин, які складають тканину пухлини, стало принципом для класифікації в номенклатурі пухлин, наприклад spindle cell tumor – пухлина з веретеноподібних клітин, interstitial cell tumor – інтерстиціальноклітинна пухлина, sertoli cell tumor– сертоли-клітинна пухлина, і т. п. концептів.

З появою таких наук, як мікробіологія, імунологія, біохімія, генетика, біотехнологія, термінологічний апарат ветеринарної медицини став все більше поповнюватися словами англійського походження.

Ще один фактор, який впливає на розвиток досліджуваного термінологічного поля в англійський мові, – це поява нових хвороб. Останнім часом з'явилися такі хвороби, як СНІД, губкоподібна енцефалопатія великої рогатої худоби (коров'ячий сказ), пташиний грип (вірус H5N1), свинячий грип (вірус H1N1) і т. д. Всі ці нові явища повинні бути названі, задокументовані та розповсюджені серед вчених і простих людей. Таким чином сформувалися нові термінологічні номінації.

На особливу увагу заслуговують особливості мовної особистості (вченого або ветеринарного лікаря), яка бере участь у процесі термінологічної номінації.

У зв'язку з цим суб'єктивними представляються індивідуальні особливості сприйняття, а також досвід мовної особистості, на підґрунті якого формуються асоціації, що відображаються у внутрішній формі метафоричних термінів. Залежно від інтенціональності фахівця внутрішня форма може відображати образи повсякденної дійсності (наприклад, portals of infection – ворота інфекції, drum belly – метеоризм кішківника), або застосовуватися для класифікації термінологічних одиниць (наприклад, soil infections – ґрунтові інфекції, food-born infections – кормові інфекції, rodent-born infections – гризунові інфекції).

На підґрунті наведених прикладів можна стверджувати, що індивідуально-особистісне має велике значення в термінології. При створенні нових термінів вирішальна роль належить окремим членам професійного співтовариства, поставленим перед необхід-

ністю дати назву новому об'єкту дослідження, процесу чи явищу.

Важливим екстралінгвістичним фактором, пов'язаним з розвитком номінацій на позначення хвороб тварин в англійський мові, є процес епонімізації, який почався в медицині, в тому числі і ветеринарній, в середині минулого століття з найменування хвороб прізвищами вчених, які досліджували та відкрили хвороби. У епонімічній термінології увічнені імена понад 6 тисяч лікарів і вчених, які представляють більше 60 країн світу. Частка епонімічних термінів в англомовному термінологічному полі «хвороби тварин» ветеринарної термінології становить 8-10%. Аналіз епонімічних термінів з погляду на національну приналежність авторів демонструє, що в англомовній термінології ветеринарії чільні позиції традиційно займають такі країни: США, Німеччина, Франція, Великобританія.

Таким чином, аналіз досліджуваного матеріалу дозволив встановити і описати екстралінгвістичні фактори термінологічної номінації, які знаходяться в тісній кореляції зі специфікою наукового знання ветеринарної галузі, умовами її формування та розвитку, тим самим беручи участь у виборі мовних засобів для репрезентації наукових понять. Виокремленні екстралінгвістичні фактори термінологічної номінації демонструють взаємозв'язок між подіями, що відбуваються і в суспільстві в цілому, і в окремих спільнотах, з одного боку, з іншого – процесом створення одиниць терміноло-гічної лексики.

Висновки. Таким чином, у статті представлена спроба – розкрити причини появи перших термінів і основні етапи формування ветеринарних знань, які відображені в структурних типах англійських термінів термінологічного поля «хвороби тварин». Схарактеризовано основні тенденції впливу лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників стимулювання розвитку термінології англомовного термінологічного поля «хвороби тварин».

Список використаних джерел

1. Комарова Л. Н. Эпонимы в ветеринарной медицине на английском языке. Приоритетные направления развития науки и образования: материалы XI Междунар. науч.–практ. конф. Чебоксары : ЦНС «Интерактив плюс», 2016. №7. С. 119-121.

2. Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминоэлементов. Москва : Наука, 1982. 149 с.

3. Маджаева С. И. Медицинские терминосистемы: становление, развитие, функционирование. Волгоград : «Интерактив плюс», 2012. 239 с.

4. Пристайко Т. С. Очерки по русской терминологии экономики и права: монография. Днепропетровск : «Новая идеология», 2011. 304 с.

5. Рожков Ю. Г. Епоніми в англомовному термінологічному полі «хвороби тварин». Науковий журнал «Міжнародний філологічний часопис». Київ : «МІЛЕНІУМ», 2020. №11 (2). С. 74-79.

6. Рожков Ю. Г. Репрезентація ветеринарної термінології в англійській мові. Стратегії інтеріоризації змісту професійної підготовки майбутніх філологів: теорія і практика: монографія. (за редакцією проф. О. В. Малихіна). Київ : ЦК "КОМПРИНТ", 2018. С. 372-399.

7. Тимкина Ю. Ю. Классификация ветеринарной терминологии в английском языке. Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2017. № 6 (1). С. 156–158.

8. Яковлева С. А. Сокращения как лингвистическая особенность ветеринарных терминов (на материале английского языка). Magister Dixit. 2011. № 4. С. 36-40.

References

1. Komarova, L. N. (2016). Eponimy v veterinarnoy meditsine na angliyskom yazyike. [Eponymy in the English veterinary medicine terminology]. Prioritetnyie napravleniya razvitiya nauki i obrazovaniya : materialy XI Mezhdunar. nauch.-prakt. konf. Cheboksary: TsNS «Interaktiv plyus». №7, 119-121.

2. Lotte, D. S. (1982). Voprosyi zaimstvovaniya i uporyadocheniya inoyazyichnyih terminov i terminoelementov. [Issues of borrowing and structureing foreign terms and term-elements]. Moskow : Nauka, 149.

3. Madzhaeva, S. I. (2012). Meditsinskie terminosistemyi: stanovlenie, razvitie, funktsionirovanie. [Medical term systems: formation, development, functioning]. Volgograd : «Interaktiv plyus», 239.

4. Pristayko, T. S. (2011). Ocherki po russkoy terminologii ekonomiki i prava: monografiya. [Notes on Russian terminology of law: monograph]. Dnepropetrovsk: «Novaya ideologiya», 304.

5. Rozhkov, Yu. G. (2020). Eponimy v anglomovnomu terminologichnomu poli

«hvoroby tvaryn» [Eponyms in the English terminological field “animal diseases“]. Scientific journal. «International Journal of Philology». Kyiv : «MILENIUM», Vol.11, No. 2, 74-79.

6. Rozhkov, Yu. G. (2018). Reprezentatsiya veterinarnoii terminologii v angliyskiy movi. [Representation of the veterinary terminology in the English language]. Strategii Interiorizatsii zmistu profesiynoi pidgotovki maybutnih filologiv: teoriya i praktika: monografiya (za redaktsiieyu prof. O. V. Malihina). Kyiv: TsK "KOMPRINT", 372-399.

7. Timkina, Yu. Yu. (2017). Klassifikatsiya veterinarnoy terminologii v angliyskom yazyike. [Veterinary terminology classification in the English language]. Filologicheskie nauki. Voprosyi teorii i praktiki. Tambov: Gramota. Vol. 6 (1), 156-158.

8. Yakovleva, S. A. (2011). Skorochennya yak lingvistichna osoblivist veterinarnih terminiv (na materiali angliyskoii movi) [Abbreviation as a linguistic feature of veterinary terms (based on the English language]. Magister Dixit-nauchno-pedagogicheskiy zhurnal Vostochnoy Sibiri, 4, 36-40.

LINGUISTIC AND EXTRALINGUISTIC FACTORS IN THE FORMATION OF THE ENGLISH TERMINOLOGICAL FIELD “ANIMAL DISEASES”

Yu. H. Rozhkov

Abstract. *The study analyzes extralinguistic and linguistic factors in the formation of the terminological field "animal diseases" in the English language. The study of veterinary work and its terminology revealed the causes of the first terms formation and the main stages of development of veterinary knowledge, which are reflected in the structural types of English terms of the studied terminological field "animal diseases". Lexical and semantic variants of the English terminology of veterinary medicine testify to the long history of its formation, the main stages of which are considered in the article.*

The purpose *of the research is to analyze and describe the main factors of linguistic and extralinguistic nature that determine the lexical content of the terminological field "animal diseases" in modern English.*

Results of research. *The lexical-semantic processes that accompany the development of the studied term sphere are analyzed. The main tendencies of influence of linguistic and extralinguistic factors of stimulation of terminology development of the English-language terminological field "animal diseases" are characterized. One of the important linguistic factors in the formation of “animal diseases” terminology is the presence of a large number of means of term formation. Among the sources of the formation of animal diseases nominations are morphological, syntactic and semantic methods, as well as borrowings from other languages.*

The analysis of the studied material allowed establishing and describing extralinguistic factors of terminological nomination, which are closely correlated with the specifics of scientific knowledge of the veterinary field, the conditions of its formation and development.

Selected extralinguistic factors of terminological nomination demonstrate the relationship between events occurring in society as a whole and in individual communities, on the one hand, on the other - the process of creating units of terminological vocabulary.

Keywords: *term, veterinary terminology, animal diseases, linguistic factors, extralinguistic factors, lexical and semantic processes.*

© Ю. Г. Рожков